

Hana Hlôšková Andrej Melicherčík – osobnosť v dobe, doba v osobnosti

Andrej Melicherčík - Personality in Era, Era in Personality

Gabriela Kiliánová

Kontakt / Contact

PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc., emeritná pracovníčka Ústavu etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i., Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: gabriela.kilianova@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7641-6799>

Ako citovať / How to cite

Kiliánová, G. (2023). Hana Hlôšková. Andrej Melicherčík – osobnosť v dobe, doba v osobnosti. *Etnologické rozpravy*, 30(2), 112-115.

Hana Hlôšková: *Andrej Melicherčík – osobnosť v dobe, doba v osobnosti*. Bratislava: Marenčin PT, 2021, 245 s.

V slovenskej i českej etnológii sa Andrej Melicherčík (1917 – 1966) považuje za výnimočnú osobnosť, ktorá od 40. rokov 20. storočia inšpirovala mnohých bádateľov. Jeho práce dodnes patria do zlatého fondu vedeckej literatúry. O Andrejovi Melicherčíkovi písali viacerí autori (Filová, 1977; Kovačevičová, 1977; Krekovičová, 2017; Leščák, 2003; Luther, 1977; Michálek, 1977 a iní), avšak chýbala samostatná publikácia, ktorá by celkovo priblížila jeho dielo aj život. O to viac môžeme privítať monografiu Hany Hlôškovej, ktorá sa podujala túto medzeru zaplniť.

Hana Hlôšková sa osobnosti Andreja Melicherčíka venovala dlhodobo a na výsledku jej práce je to poznať. Kniha sa opiera o veľké množstvo údajov, pričom niektoré poznatky – napríklad z korešpondencie a archívnych prameňov – sú publikované po prvý raz. Cieľom práce sa stalo „čo najkomplexnejšie priblížiť dielo A. Melicherčíka“ (Hlôšková, 2021: 10) a vidieť vedeckú osobnosť ako tvorivého jedinca, ale zároveň „ako produkt mnohých

procesov interakcie, ktoré sa prejavujú na rôznych skupinových úrovniach, v rámci ktorých sa vyvíja“ (Hlôšková, 2021: 20).

Kniha sa začína zhrnutím príspevkov o Melicherčíkovej vedeckej a pedagogickej činnosti. Autorka prehľadne uviedla doterajšie názory mnohých bádateľov na Melicherčíkovu osobnosť a dielo.

V kapitole „Štúdium, pôsobiská a aktivity Andreja Melicherčíka“ čítame základné biografické údaje o detstve, o stredoškolských štúdiách a o vzťahu k rodnej Orave. H. Hlôšková venovala primeranú pozornosť vysokoškolskému štúdiu A. Melicherčíka na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v rokoch 1935 – 1939. Hoci začal študovať nemecký a slovenský jazyk, zaujali ho i prednášky z národopisu P. G. Bogatyriova, zo slovesnosti F. Wollmana alebo z estetiky J. Mukařovského. H. Hlôšková uvádza prvé národopisné práce mladého študenta a jeho pôsobenie ako suplujúceho profesora na rôznych gymnáziách počas univerzitného štúdia. Od roku 1941 už sledujeme A. Melicherčíka ako asistenta na katedre národopisu. Dôležité sú údaje o jeho práci v Matici slovenskej, jeho zástoj v Národopisnom odbore MS a po skončení vojny prechod na Slovenskú/Komenského univerzitu a tiež budovanie Národopisného ústavu SAVU/SAV. Tu autorka dôsledne naplnila svoj zámer: nielen prinášať fakty, ale aj vidieť osobnosť Melicherčíka v historickom kontexte, vo väzbe na skupinové úrovne, ktoré sa ho bezprostredne dotýkali, čo bol svet vedeckého a pedagogického pôsobenia. Autorka plasticky opísala zmeny po roku 1948 a Melicherčíkove odborné reakcie na nové politické a ideologické podmienky (príklon k marxizmu, prednostná orientácia na práce sovietskych vedcov a iné). Vyjadrila sa k Melicherčíkovej politickej angažovanosti po r. 1945 (členstvo v komunistickej strane), spomenula opakované politické previerky aj sebakritiku. Veľmi dobre predstavila každodennosť obdobia budovania socializmu a postavu A. Melicherčíka v tej dobe.

Tretia kapitola sa venuje Melicherčíkovej vedeckej tvorbe, ktorú autorka opäť skúma vo väzbe na sociálne prostredie a historické procesy. H. Hlôšková porovnala jeho cestu „... od funkčného štrukturalizmu“ (2021: 69) „...k historickému materializmu“ (2021: 93). Podrobne rozobrala knihu *Teória národopisu* (1945), v ktorej Melicherčík vyjadril svoj príklon k funkčno-štrukturalnej metóde, charakterizoval predmet a základné koncepty národopisu. Následne sa sústredila na štúdiu *Etnografia ako veda* (1945 – 1946), čo je zhrnutie základných myšlienok z *Teórie národopisu*, avšak našla v texte posun. Zistila, že Melicherčík sa už v tom čase odvolával na prácu Stalina (1945) a presvedčivo ukázala, že jeho úvahu o dynamike vývinu folklórnych javov a systémov ľudovej kultúry ovplyvnili pojmy dialektického materializmu zo Stalinovej publikácie (2021: 92).

V podkapitole „...k historickému materializmu“ sa venovala príspevku *Československá etnografia a niektoré jej úlohy pri výstavbe socializmu* (1950), v ktorom Melicherčík navrhol nový vedecký program. Žiadal dôsledný historický prístup na základoch marxistickej vedy a sebakriticky sa dištancoval od funkčno-štrukturalnej metódy. Túto premenu metodologickej orientácie Melicherčíka opísali viacerí bádatelia (Kiliánová, 2005; Leščák, 2003; Skalník, 2005), avšak málokto si všimol to, čo H. Hlôšková. Napriek veľkému rozdielu medzi uvažovaním v *Teórii národopisu* a v programovom príspevku z roku 1950 možno vidieť aj isté premostenie medzi oboma prácami: je ním spomínaná štúdia z roku 1945 – 1946,

v ktorej Melicherčík rozoberá úlohy synchronnej etnografie (na báze funkčného štrukturalizmu) a historickej etnografie (na báze impulzov z historického materializmu).

H. Hlôšková ukázala aplikovanie „nového programu“ na rozbere knihy *Slovenský folklór – chrestomatia* (1959), ktorú právom označuje za „konzekventné uplatnenie historizmu a tzv. teórie odrazu“ (2021: 98). Oceňujem zhrnutie neskoršej odbornej kritiky tohto diela (Krekovičová, 2017; Leščák, 2003), ale aj vyzdvihnutie kladov chrestomatie – prvej obsiahlej čítanky slovenského folklóru. Pomerne veľký priestor vyhradila autorka Melicherčíkovým prácam o zbojníckej tradícii a SNP vo folklóre, ktoré zhrnula pod spoločnú strechu „odbojové tradície“ (2021: 108). Tie považoval Melicherčík za jednu z najdôležitejších úloh slovenskej folkloristiky a venoval im početné publikácie. Skúmal zbojníctvo vo folklóre ako sociálnu tému, prejav triedneho boja na pozadí konkrétnych historických procesov. H. Hlôšková široko rozobrala tému zbojníctva aj v iných vedných disciplínach. V prípade výskumov o SNP pribudol zámer sledovať folklórne javy in statu nascendi, čo nastoľovalo nové odborné výzvy a zároveň vyhovovalo dobovým spoločenským aj ideologickým požiadavkám.

Zaujala ma podkapitola „Peripetie folklorizmu“ (2021: 130), v ktorej Hlôšková vrátila do pozornosti zabudnutý Melicherčíkov článok *Ľudová kultúra ako národná hodnota* (1938/39), pozoruhodný z hľadiska teórie folklorizmu. Ozrejmila kritický postoj Melicherčíka k scénickému predvádzaniu javov ľudovej kultúry, ktorým sa netajil už od čias pôsobenia v Matici slovenskej. Opäť sa k téme ozval aj počas známej diskusie o ťarche folklóru, ktorú inicioval V. Mináč v polovici 50. rokov.

Monografiu uzatvárajú poznatky o práci A. Melicherčíka na vlastivedných syntézach, na dejinách folkloristiky a folklórnych žánroch. Tvorili dôležitú časť jeho odbornej činnosti, právom im náleží dôkladné zhrnutie i zhodnotenie. Súčasťou monografie je personálna bibliografia A. Melicherčíka, podľa mojich znalostí doteraz najkomplexnejší výpočet jeho prác i prác o ňom a bohatá obrazová príloha.

Hana Hlôšková napísala skvelú monografiu o mimoriadnej vedeckej osobnosti v kontexte dejín etnografie a folkloristiky v pohnutom 20. storočí. Pre množstvo poznatkov a kvalitné analýzy ju možno odporučiť každému bádateľovi.

Referencie

Filová, B. (1977). Úloha prof. Andreja Melicherčíka pri formovaní marxistickej etnografie a folkloristiky v ČSSR. *Slovenský národopis*, 25(4), 565-566.

Hlôšková, H. (2021). *Andrej Melicherčík – osobnosť v dobe, doba v osobnosti*. Bratislava: Marenčin PT. <https://doi.org/10.31577/2021.9788056909171>

Kiliánová, G. (2005). Continuity and discontinuity in an intellectual tradition under socialism: The 'Folkloristic School' in Bratislava. In Ch. Hann, M. Sárkányi, P. Skalník (Eds.), *Studying Peoples in the Peoples' Democracies. Socialist Era Anthropology in East-Central Europe* (s. 257-273). Münster: LIT Verlag.

Kovačevičová, S. (1977). Význam diela Andreja Melicherčíka pre etnografiu. *Slovenský národopis*, 25(4), 599-601.

- Krekovičová, E. (2017). Význam diela Andreja Melicherčíka pre národopis v (Česko) Slovensku. *Slovenský národopis*, 65(3), 321-328.
- Leščák, M. (2003). Andrej Melicherčík – osobnosť slovenskej etnológie. *Ethnologia Slovaca et Slavica*, 30, 67-85.
- Luther, D. (1977). Andrej Melicherčík a historiografia slovenskej folkloristiky. *Slovenský národopis*, 25(4), 595-597.
- Melicherčík, A. (1938/1939). Ľudová kultúra ako národná hodnota. *Elán*, 9(7-8), 11-12.
- Melicherčík, A. (1945). *Teória národopisu*. Liptovský sv. Mikuláš: Transcius.
- Melicherčík, A. (1945-46). Etnografia ako veda. *Národopisný sborník: časopis Národopisného odboru MS*, 6-7(1), 1-14.
- Melicherčík, A. (1950). Československá etnografia a niektoré jej úlohy pri výstavbe socializmu. *Národopisný sborník SAVU*, 9, 25-36.
- Melicherčík, A. (1959). *Slovenský folklór. Chrestomatia*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- Michálek, J. (1977). Význam diela Andreja Melicherčíka pre rozvoj marxistickej etnografie a folkloristiky. *Slovenský národopis*, 25(4), 567-578.
- Skalník, P. (2005). Czechoslovakia: From národopis to etnografie and back. In Ch. Hann, M. Sárkányi, P. Skalník (Eds.), *Studying Peoples in the Peoples' Democracies. Socialist Era Anthropology in East-Central Europe* (s. 55-86). Münster: LIT Verlag.
- Stalin, J. (1945). *O dialektickom a historickom materializme*. Bratislava: Pravda.